

Dekolonizacja 2.0: kapitalizm cyfrowy i mobilizacja epistemiczna w ukraińskim YouTube w latach 2021–2025

Od momentu pojawienia się w globalnym ekosystemie internetowym, a nawet po wprowadzeniu ukraińskojęzycznego interfejsu YouTube w 2010 roku, większość treści tworzonych w Ukrainie nadal powstawała w języku rosyjskim. Ten sam trend był widoczny w wskaźnikach popularności: najczęściej oglądane treści w Ukrainie były albo produkowane w Rosji, albo powstawały w Ukrainie, lecz w języku rosyjskim. Na przykład, siedem z dziesięciu najpopularniejszych filmów na YouTube w Ukrainie w 2020 roku było w języku rosyjskim.

Dopiero w 2021 roku ukraińskie kanały społeczno-polityczne na YouTube zaczęły wygrywać w rankingach oglądalności z prorosyjskimi treściami w ukraińskiej sferze medialnej. Rosnąca popularność YouTube jest widoczna w coraz większym wsparciu finansowym, jakiego ukraińscy użytkownicy udzielają swoim ulubionym kanałom poprzez sponsorowanie bezpośrednio na platformie lub poprzez inne formy. W ostatnich latach (2022–2024) YouTube stał się najpopularniejszą platformą społecznościową po Telegramie – 59,5% Ukraińców pozyskuje z niego nowe informacje.

Projekt bada rolę YouTube jako centralnej przestrzeni mobilizacji epistemicznej i transformacji dekolonialnej w Ukrainie w latach 2021–2025. Odnosi się on do istotnej luki badawczej: mimo że dekolonizacja Ukrainy była szeroko omawiana w historii, studiach kulturowych i naukach politycznych, rola mediów cyfrowych, szczególnie YouTube, pozostaje niedostatecznie zbadana, pomimo ich rosnącego znaczenia w kształtowaniu dyskursu publicznego, wiedzy popularnej i tożsamości narodowej. Projekt postrzega dekolonizację nie tylko jako polityczne oddzielenie się od Rosji, lecz jako demontaż głęboko zakorzenionych epistemologii imperialnych i praktyk niesprawiedliwości epistemicznej, które kształtowały ukraińską kulturę, edukację i życie codzienne. Projekt zakłada, że YouTube stał się kluczową platformą, na której ukraińscy twórcy artykułują kontr hegemoniczne narracje, kwestionują kolonialne systemy wiedzy i konstruują nowe wyobrażenia ukraińskiej tożsamości.

Badanie opiera się na trójwymiarowym podejściu analitycznym integrującym trzy wzajemnie powiązane aspekty: twórców produkujących dekolonialne treści audiowizualne, same treści jako przestrzeń walki dyskursywnej oraz publiczność, której reakcje ujawniają szersze społeczne dynamiki recepcji, formowania tożsamości i udziału w zmianie poznawczej. Wykorzystując krytyczną analizę dyskursu, analizę multimodalną, netnografię i studia nad narracją, projekt dąży do pokazania, jak ukraińscy YouTuberzy reinterpretują narracje historyczne, demontują mity imperialne i popularyzują kulturę ukraińską jako sposób przeciwdziałania niesprawiedliwości epistemicznej. Projekt analizuje również, w jaki sposób cyfrowy kapitalizm – rozumiany tu jako system strukturyzujący widzialność, cyrkulację i wartość treści online – umożliwia masowe rozpowszechnianie narracji dekolonialnych i przyczynia się do ich ekonomicznej trwałości.

Znaczenie projektu wynika z jego interdyscyplinarnego zakresu oraz pionierskiego charakteru. Łączy on teorię dekolonialną, nauki o mediach i studia ukraińskie, oferując nową ramę pojęciową pozwalającą zrozumieć, w jaki sposób platformy cyfrowe stają się przestrzeniami oporu poznawczego i kształtowania tożsamości. Projekt wnosi także wkład do globalnych debat nad postkolonialnością, pokazując, że niesprawiedliwość epistemiczna i kolonialność wiedzy są istotnymi kategoriami analitycznymi w przypadku Ukrainy. Wyniki będą cenne nie tylko dla badaczy Ukrainy, lecz także dla naukowców analizujących procesy cyfrowej dekolonizacji w innych społeczeństwach postimperialnych.